A Hangya Szövetkezeti Központ mához szóló üzenete

GYÖRFI DÉNES

A szövetkezeti eszme közös, együttes törekvést jelent minden olyan emberi cél megvalósítására, amely nemcsak anyagilag, hanem erkölcsileg is hasznos. A szövetkezeti eszme az emberek közötti érdekbeli különbségeket iparkodott kiküszöbölni azzal, hogy a különbözõ érdekek rendszertelen és egymásba ütközõ tömegébõl kiválasztotta azokat, melyek egyenként és egyformán fontosak és azonosak, és ezeket az azonos érdekeket és törekvéseket csoportosítva összhangot, harmóniát teremt az érdekkáoszok zûrzavaros lármájából.

E szövetkezetek általános jellemzõje abban áll, hogy a bennük azonos gazdasági érdekekkel és céllal tömörülõ tagok tõkéjüket és munkájukat egészben vagy részben a szövetkezetben helyezték el, s elhelyezett munkájuk és tõkéjük arányában részesülnek a szövetkezet által elért eredményekbõl is. Így vált a szövetkezet az illetõ helység kereskedelmi és gazdasági tanácsadójává, alappillérévé. Mihelyt a szövetkezet a községben megjelent, már megszûnt az áruzsora, amit verseny hiányában a falusi üzérkedõk addig tetszés szerint fokozhattak. A szövetkezet tehát méltányos áraival versenyt teremtett, sõt az árak már akkor mérséklõdni kezdtek, amikor a szövetkezetrõl mindössze elméletben esett szó. A szövetkezet tehát az egész közösség szintjén éreztette ármérsékelõ hatását, s így még azoknak is tényleges hasznukra volt, akik a szövetkezeten kívül vásároltak. A szövetkezet tehát a nem-tagoknak is, az egész lakosságnak az anyagi jólétét szolgálta.

E fenti nemes célokat szolgálta a Károlyi Sándor-féle, magyarországi mintára 1906-ban létrehozott nagyenyedi Hangya Központ tevékenysége is, mely az 1918-as összeomlásig hatalmas anyagi bázist valósított meg Nagyenyeden, valamint Erdély városaiban, falvaiban egyaránt.

Köztudomású viszont, hogy az elsõ világháború alatt és után a szövetkezeti életet is felmérhetetlen anyagi veszteség sújtotta. Ez alkalommal elegendõ e veszteségnek csupán két ágazatát fölemlítenünk. 1916-ban, az általános menekülés idején, a székelyföldi szövetkezetek nagy részének odaveszett a teljes árukészlete s sok helyen még a kihitelezett áruk értéke, az ún. „kontók” is, aminek következtében az amazokban foglalt árut, illetve annak értékét már soha többé nem lehetett azonosítani, illetve behajtani. És mivel kezdték újramûködésüket? A kapott kevés kártérítéssel, a befolyt kevés kihitelezéssel, s imitt-amott új üzletrészjegyzésel, valamint kölcsönökkel, tehát adóssággal. Következésképpen hosszú, súlyos és gondterhes éveket vett igénybe az újraindulás. Dicséret illeti az akkori szövetkezetek vezetõit és alkalmazottait, hogy az adott nehéz átmeneti éveket nagy körültekintéssel és gonddal tudták átvészelni és felhasználni az annyira nélkülözhetetlen újjászületéshez s újrainduláshoz.

A másik nagy veszteséget a régi, erõs magyarországi központ elvesztése idézte elõ, mely azidáig szövetkezeteinek olcsó, de jó minõségû áruval való ellátását biztosította. A megmaradt nagyenyedi központ csökkentett árukészlettel volt kénytelen fedezni a szükségleteket. Micsoda súlyos küzdelmek és áldozatok árán kellett és lehetett ebbõl a kis mustármagból több mint 500 szövetkezetet létrehozó és ellátó központi intézmény terebélyes fáját elõvarázsolni! S így jött létre fokozatosan, az enyedi központ megerõsödése folytán, az erdélyi központok, raktárak, lerakatok egész sora s az amazokat irányító, hozzáértõ, kiváló szakembergárda. Részben új szakszemélyzetrõl beszélhetünk, de ami fontos, hogy a hálózat megõrizte és továbbfejlesztette régi jelentõségét, tartalmát, és hatékonyságát. Igaz, hogy az adott új, nehéz körülmények közepette talán nem minden esetben és idõben tudtak olcsóbb beszerzési források lenni népünk számára, mint más falusi kereskedések, de voltak és maradtak árszabályozó intézmények, melyek a maguk tisztességesen megszabott áraikkal irányították, szabályozták a helyi piaci árakat, s útját állták a túlkapásoknak. Paradox módon a Hangya-szövetkezetek, ha nem is árulhattak mindig olcsóbb áron, mint a többi kereskedõk, de olcsóbbak voltak abból kifolyólag, hogy az elért évi haszon nagy részét vásárlási visszatérítés és osztalék formájában mindig visszaadták tagjaiknak. S így az a 2–3%-os vásárlási visszatérítés és osztalék bizonyítja, hogy az év folyamán ennyivel adta számukra árukészletét a szövetkezet. Így váltak tehát a szövetkezetek második otthonná, ahová a tagok immár úgy mehettek, mint éppenséggel haza, nem lévén kitéve a modortalan boltosok, elgazdagodott üzérkedõk, kereskedõk szeszélyeinek gorombaságának, csalásainak.

A szûkreszabott keret korlátozza a Hangya Szövetkezet valamennyi részkérdésének tagolását. Az alakulandó szövetkezetekkel párhuzamosan a nagyenyedi központ – a falufejlesztés általános keretében – a fogyasztási és értékesítõszövetkezetek, a hitelszövetkezetek és gazdakörök létrehozásában és hatékony mûködtetésében vállalt jelentõs részt. S e vonatkozásban nagyon fontos kiemelnünk, hogy a szövetkezeti vagy gazdaköri életben soha nem merültek fel sem faji,

sem felekezeti válaszfalok, hisz amazok távolról sem voltak, és nem is lehetettek egy fajnak, egy felekezetnek kisajátított tulajdonai. Minden tekintetben és minden esetben a közjó szolgálatában állottak és tevékenykedtek. Az egészséges szövetkezeti élet pedig közös törekvésre buzdította és serkentette a különbözõ nyelvû és érzésû embereket.

A szövetkezeti mozgalom ezáltal elválaszthatatlanul összeforrott a falu gazdasági és kulturális életével, mivel a szövetkezeti szervezkedés kiépítése nélkül a falufejlesztés gyakorlati megvalósítása is akadályokba ütközött volna. Éppen ezért szorgalmazták minden eszközzel és módozattal a kisebb gazdasági erõk tömörítését, mivel csakis a szövetkezeti szervezkedés által volt elérhetõ az, hogy a kisgazda olcsóbban tudjon termelni s több jövedelemhez jusson, s ily módon szellemi és erkölcsi nívóját is emelhesse.

Így a szövetkezetek olyan erõforrásokat nyitottak meg, amelyek addig elérhetetlenek voltak az egyes kisgazdákra nézve, s éppen ezért az általános vélemény szerint a két világháború közötti idõszakban, amikor a szövetkezetek fejlõdésképtelenek voltak, ott a földmûvelõ nép kultúrája is megrekedt, visszaesett. A falufejlesztést és a szövetkezetet tehát együttjáró feladatnak tekintették. A szövetkezeti szervezkedés ugyanis a falu számára annyit jelentett, mint a háznak a szolid fundamentum. A kultúrát tartották a szövetkezés alappillérének, s ezért tekintették annyira fontosnak, hogy a falufejlesztés programja a szövetkezeti mozgalom fejlesztésén, a szövetkezetek megerõsítésén épüljön fel. „Erõs alapokra kell tehát elsõsorban fektetni a szövetkezeteket – olvasom e vonatkozásban a Szövetkezés 1929. augusztus 25-i számában – s akkor ezek a legerõteljesebben küzdik ki földmûvelõ népünk gazdasági és kulturális megerõsödését, haladását. A nálunk most meginduló falufejlesztés programját ezért a szövetkezeti mozgalom fundamentumán építsük fel, mert a kitûzött szép eszméket népünk boldogítására egyedül így érhetjük el."[1]

A szövetkezeti nõmozgalom is igen fontos alappillére volt az ágazati tevékenységnek. A vezetõ osztály asszonyai, a papnék, jegyzõnék, tanítónék elsõdleges fellépésére, közremûködésére tartottak igényt a Hangya-vezetõk.

„Minden nõnek irányuljon erõs akarata arra – biztat a szaklap 1926-ban –, hogy vegyen szövetkezeti üzletrészt s vétessen üzletrészeket ismerõseivel is, minden szükségletét lehetõleg a szövetkezetben szerezze be és beszéljen rá másokat, vagy határozzák el többen, hogy amit csak lehet, szövetkezetben vásároljanak. A szövetkezeti vezetõségek pedig alakítsanak sürgõsen nõi választmányokat, bizottságokat, melyeknek feladata lesz a vezetõséggel karöltve mûködni a szövetkezet fejlesztése érdekében."[2]

A fentiekkel egy idõben a Hangya az iskolaszövetkezetek létrehozását és mûködtetését, a mezõgazdaság modernizálását, megfelelõ mezõgazdasági felszereléssel, mûtrágyával stb. való ellátását s e keretben a gazdakörökkel való hatékony együttmûködést, a mûvelõdési élet terén a közkönyvtárak létrehozását, szaklapok, napilapok terjesztését tartotta továbbá igen fontos feladatának, aminek érdekében jelentõs, szerteágazó munkásságot fejtett ki és valósított meg mind központi szinten, mind a vidéki filiálék keretében. A szaklapban rendszerességgel megjelentetett ismertetõk, beszámolók is állításomat igazolják. Cselekedjünk hát az adott viszonyaink közepette is elõdeink példájához méltó dolgokat! Ennek érdekében ajánlom hazai magyar értelmiségi szakembereink, érdekvédelmi szervezetünk figyelmébe az egykori Hangya-hálózat újjáéledésének szükségszerûségét, fontosságát, idõszerûségét. Ennek érdekében az idevágó jogi keret kivitelezése az elsõrendû folyamat, melynek alapján az egykori székházak, raktárak, üzlethelyiségek stb. visszaigénylése lesz majd az elindított folyamat következõ lépése. S nem utolsósorban a kellõ jogi és közgazdasági alapismeretekkel fölvértezett szekembergárda elõteremtése is elsõrendû teendõnek számít minden vonatkozásban. Mindezen célok megvalósítása pedig hatalmas meggyõzõ, felvilágosító munkát igényel odafent is, a központi, de idelent is, a helyi kormányzatok, adminisztrációk berkeiben egyaránt. A fél évszázados törést, megszakítást kell az adott, új körülmények közepette pótolnunk és magasabb szinten folytatnunk. A Szövetkezés 1929-beli megfogalmazása és ma is idõtálló biztatása kell mérvadó legyen valamennyiünk számára minden tekintetben.

„Ha meg tudjuk mutatni a világnak, hogy élni tudunk a magunk erején s tanújelét adjuk, hogy hasznosak vagyunk a többségi nép szempontjából is, mert közvetve ennek az országnak a felvirágzását segítjük elõ, nem fognak másodrangú polgároknak tekinteni, nem fogják lekicsinyelni nyelvünket, kultúránkat, hanem igyekezni fognak alkalmat adni a fejlõdésre és segítõkezet nyújtani nekünk. A szerepünket pedig mi magunk kell kiválasszuk magunknak, élni és áldozni vagy elpusztulni..."[3]

Úgy vélem, hogy ebben áll az egykori Hangya Központnak a mához szóló igazi, lényegbevágó, fontos üzenete!

[1] Idézet a Hangya Szövetkezet Szövetkezés címü folyóiratának 1929. augusztus 25-i számából
[2] Idézet a Hangya Szövetkezet Szövetkezés címû folyóiratának 1926. május 12-i számából
[3] Idézet a Hangya Szövetkezet Szövetkezés címû folyóiratának 1929. szeptember 26-i számából